

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КЕНГЕШ

Сёлешүүнү ёзек темасы – жангы окүү жылгъа хазырлануу

Къабарты-Малкъарны Башчысы **Казбек Коков** видео-конференция халда КъМР-ни Правительствосуну оночулары эм муниципал районлары, шахар округлары таматалары бла ишти тубеши бардырганды. Аны ишине КъМР-де Росреестр Управленинны башчысы **Виталий Дмитриев** да кытышханды.

Повестканы биринчи соруну чегинде бизнеси бардырганда жеңиллендирген процедураланы кёрюмдюлерине эм Россей Федерацияны субъектлерине инвестицияланы келюлерине себеплик этген ишлеге кырагандыла. Ол вопрос бла байламлы баш докладчы **Виталий Дмитриев** болганды. Адамлагъа жумушла тапдыруу бёлюмде КъМР-де Росреестр Управленинны бла муниципал районлары, шахар округлары араларында байламлыкъланы кючлерге тийишлиси белгиленгенди.

Билим беруу махкемелени жангы окүү жылгъа хазырлыкъларыны эм 2020 жылны 1 сентябрине, Билим берууну кюнюне, аталган жыйылуланы юсюнден КъМР-ни жарыкъландыруу, илму эм жаш тёлону ишлери жаны бла министрли кюллулгун толтурган **Анзор Езаов** хабарлаганды. Ол билдиргенча, республиканы билим беруу системасыны жангы окүү жылгъа хазырлануу ахырына

жете турады. Эллде орналган 18 мектеп спортзаллары ремонтлары тындырылады, «Точка роста» цифралы эм гуманитар ызылы 42 билим беруу ара кыраладыла. Билим беруу организацияла хакъсыз дерсликлени юлешедиле. Быйыл ол жумушлагъа КъМР-ни республикалы бюджетинден 46,4 миллион сом бёлюнгенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

ЭСЕПЛЕ

Мындан ары да экономиканы ёсер амалларын тохтамай излерге таукелленип

Бу кунледе КъМР-ни Экономиканы айнытуу министрствосуну быйылны биринчи жарымында ишине эсеплерин чыгаргандыла. Видеоконференция халда бардырылган кенешге республиканы Правительствосуну Председатели **Мусуланы Алий**, толтуруучу власть органлары, ведомстволаны келечилери да кытышхандыла, деп билдиргендиле министрствону пресс-службасындан.

Экономиканы айнытуу министри **Рахиялы Борис** билдиргенча, сагынылган кезиуде эл мюлк продукция 11,9 миллиард сом багъасына чыгарылганды. Былтырны биринчи жарымы

бла тенгешдиргенде, ёсом 4,7 процент болганды. Промышленный производствону индекси уа 120,8 процентте жетгенди. Анга кёре хайырлануугъа 146,3 минг квадрат метр жашау журтла берилгендиле неда, тенгешдирип айтханда, онюч процентте кёп. Баш капиталгъа этилген инвестицияланы ёлчери да 11,3 процентте кёбейип, 9,2 миллиард сомгъа жетгенди. Эл мюлк бёлюмге кырал 1,1 миллиард сом багъасына билеклик этгенди. Къабарты-Малкъарны бириккен бюджетине уа 21631,7 миллион сом тышгенди. Озган жылны ал жарымындан ол 21,2 процентте кёпдю.

Отчёт кезиуде республикада бир уллу инфраструктура проект тамамланганды. Министр билдиргенча, сёз мында Огъары Малкъарда гиче гидроэлектростанцияны юсюнден барады. Аны кырулушуна 3,71 миллиард сом кыратылганды.

РФ-ни «Шимал-Кавказ федерал округну айнытуу» деген кырал программасыны чеклеринде кыралган «КъМР-ни 2016-2025 жыллада социал-экономика жаны бла айнытуу» программаны хайыры бла төрт инвестициялы проектни тамамлау барады.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Социал соруу

Къабарты-Малкъар – солургъа кьоркьуусуз регионланы санында

Жолоучулукъланы жумушларын кырау жаны бла **Тууру** араны тинтиучюлери тохташдыргъанга кёре, Россейде ич туризмге бек кьоркьуусуз регионлагъа Москва бла аны тийреси саналгандыла.

Бу тизмеге аладан сора Калуга, Владимир, Смоленск, Рязань, Липецк, Тамбов, Пенза эмда Волгоград областъа киргендиле. Ол регионлада пандемия башланганлы да коронавирусну жайылууна кыты контроль этиледиле. Бюгюнлюкде ала самоизоляциядан чыгаргъа хазырдыла, алай эсе уа, ич туризмге да ачыкдыла.

Тинтиучюле Къабарты-Малкъарны бла Кырачай-Черкесни, Марий Элнни, Адыгяны, Ингушетияны, Чеченни, Забайкал крайны, Сахалин областны, Чукот автоном округну да солургъа тынчылыкълы жерлеге санагандыла. Тенгиз боюнуда курортла – Краснодар край бла Крым – кьоркьуусузлача белгиленгенди.

ОНОУ

Класс башчылары хакъларын ёсдюрюрге – 132 миллион сом

Россейни класс башчыларына ай сайын хакъларына кышар ючюн дагыда 212,8 миллион сом бёлюнюрюкдю. Аны юсюнден буйрукъла РФ-ни Правительствосуну Председатели Михаил Мишустин кьол салганды. Къабарты-Малкъаргъа уа ол жумушха 132,2 миллион сом бериликди.

Бу оноу Россейни Президенти Владимир Путинни буйругъа бла этилгенди. Нек дегенде биринчи сентябрьден устазланы араларында класс башчылары саны бютюн кёп боллугъу бла байламлы этилгенди. Битеу да бу ишге быйыл 24,73 миллиард сом бёлюнюрюкдю. Кёллендируу аханы ёлчери бир айгъа 5 минг сомду. Педагоглагъа алгын тохташдырылган регион компенсацияла да кыладыла.

Ахыры 2-чи бетдеди.

«Къабарты-Малкъар Республикада бийик хазырлыкъланы низамын кийириуну эмда жангы коронавирус инфекция (2019-пCOV) андан ары жайылмаз ючюн кышакъ мадарла этиуну юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны 2020 жылда 18 мартда чыгарылган 19-УГ номерли Указына тюзетиуле кийириуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

1. «Къабарты-Малкъар Республикада бийик хазырлыкъланы низамын кийириуну эмда жангы коронавирус инфекция (2019-пCOV) андан ары жайылмаз ючюн кышакъ мадарла этиуну юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны 2020 жылда 18 мартда чыгарылган 19-УГ номерли Указына быллай тюзетиу кийирирге:

2.6-чы пунктну «а» подпунктуна «2020 жылны 10 августундан 23 августуна дери» деген сёзлени «2020 жылны 24 августундан 2020 жылны 6 сентябрге дери» деген сёзлеге алышындырырга.

2. Бу Указ анга кьол салынган кюнден башлап кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **К. КОКОВ**
Нальчик шахар, 2020 жылны 21 августу, №108-УГ

Оператив штаб

Кышулган азды, алай бир адам ауушханды

Къабарты-Малкъарда Коронавирус инфекциядан сакъланыу эмда аны жайылууну контроль этиу жаны бла оператив штабны шартларына кёре, республикада битеу да 139949 тест бардырылганды, 21 августха бу жангы инфекция жукъгъанланы саны 6305-ге жетгенди, 18 саусуз, ауруудан кытулуп, юйлерине кетгенди. Жарсыугъа, бу жол саусуздан бири ёлгенди.

Алайды да, битеу да республикада бюгюннге ауушханды 76 боладыла. 5928 адам а сау болуп, госпитальдан чыкъландыла. Шёндю республиканы медицина учреждениларында 245 адам кеслерине бакъдырадыла. Аланы араларында ауруу кесин билдирмей ётгенле да бардыла. Реанимацияда да 18 саусуз жатады.

ТЕКУЛАНЫ Хауа хазырлаганды.

Шимал Кавказны юсюнден айтханда, мында коронавирусдан ауругъанланы саны 43 мингден озганды. Бир сутканы ичинде 278 адам ауругъаны ачыкъланганды. СКФО-да бир кюннге саусузданы санына бек аз кышулгъаны бла Чечен Республика биринчи жерни алады. Шимал Осетия уа ол жаны бла экинчиди – 15 адам ауругъанды. Кырачай-Черкесде бла Ингушетияда уа аллайла 23 бла 24 боладыла. Ауругъанланы бек кёп кышулгъаны уа Дагъыстанда бла Ставропольдады – 62 бла 132.

Саулай Россейде 21 августха коронавирус жукъгъанла 946976 боладыла (ахыр суткада 4870 жукъгъанды). Пандемия башланганлы бу жангы жукъгъан ауруудан 16189 ауушханды, 761330-су сау болганды.

Конкурс

Элбрусда – аскер эришиуле

Минги тауну тийресинде, Россей Федерацияны Кыруулауу министрствосуну таулада болумгъа чыдамлы болуу эмда сау кылыргъа юйрениу жаны бла «Терскьол» арасында, 23 августда «Эльбрусское кольцо-2020» конкурсну халкъла аралы кесеге башланырыкды. Эришиуле бийик тау аскер бёлюмлени араларында барлыкдыла. Конкурсха хазырлана, ко-

мандала бек кыйын тау жерледе жараула этедиле, чыдамлыкъларын сынадыла. Битеу тыйгъычладан да аскерчиле керекли кийимледе эмда аскер сауутлары бла бирге ётедиле.

Россейни атындан бу халкъла аралы эришиулеге ВДВ-ны командасы кытышырыкды. Ол конкурсну россейли кесегинде барысын да озганды.

Сёлешүүнү ёзек темасы – жангы окьюу жылзга хазырланыу

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Беш мингден артык устаз-гья 1 сентябрден башлап класс башчылык ючюн кыошакъ тёлеуле этилликлдиле. Анга тийишли ырыскы 2020-2022 жыллагга Кыбарты-Малкваргга федерал бюджетден берилгенди. Андан сора да, 1-4 классланы 50 мингден артык окьюучусу кюн сайын толу халлы исси аш бла жалчытылырыкыдыла. Хаксыз аш берууну кыруау эм класс башчылагга ахча тёлеу жаны бла чыкыган соруулагга деп КыМР-ни Минпросвещени-ясыны сайтында «исси ыз» ишлерикди.

2020 жылны 1 сентябрден 31 декабрине дери школлада бла сабий садлада эпидемиягга кыжау мадарла этилгенлей турлукдула, ол санда отуоланы, кыаты затланы башларын дезинфекцияла жууу,

хауаны тазалау, ашны хазырлаганла энчи кыоруулануу затланы хайырланырыкыдыла.

Билимни кюнине жораланган кыуанчлы жыйылула санитар-эпидемиология излемлени сакылап кыруаллыкыдыла. КыМР-ни Коронавирустан саклануу эм аны жайылыуна билим беруу организациялада аланы бардырыу халларын тохташдырыкыдыла.

Казбек Кокос КыМР-ни Минпросвещениясына эм жержерли администрацияланы таматарына жангы окьюу жылзга хазырланыу вопро-сланы контролда тутурга, болумну сюзгенлей турурга, устала, ата-анала бла байламлык жюрютюрге, энчи билим беруу махемеледе проблемаланы ачыкларга эм алагга

терк кыарарга буюрганды.

Муниципалитетледе миллет проектлени регион бёлумлери кыалай толтуруулаларыны эм бёлунген ырыскы кыалай хайырлангананы юсюнден КыМР-ни Правительствосу-ну Председатели **Мусукланы Алий** хабарлаганды. КыМР-ни муниципал кыруалуларыны тийрелеринде миллет проек-тлени бардырылулары бла байламлы борчлагга федерал эм республикалы бюджетледен бёлунген ырыскыны саулайда ёлчеме быйыл 1,2 миллиард сом болганды. 18 августха аны 56 процентден артыкы хайырланылганды. Муни-ципал контрактла жаны бла келишимле этиу иш ахырына жете турады.

**КыМР-ни Башчысыны бла
Правительствосу
пресс-службасы.**

Эл мюлк

Бадыражанладан – бай тирлик
«Агро-Ком» компанияны Бахсан районда теплицаларында бадыражанланы жыйуу барады. Республиканы Эл мюлк министр-ствосунда айтханларына кёре, анда продукция голландиялы технология бла, кеси да гидропо-ника амалны хайырланып алай ёсдюроледди.

Бу мюлкде помидорла жыйырма гектарны аладыла. Аланы орталык тирликлими жети минг тоннага жетеди. Предприятияде 280 адам урунады. Айтханларына кёре, гидропони-ка амал бизни республикада биринчи кере ма бу компанияда он жыл мындан алгга хайыр-ланып тебиргенди. Ол а былай болады: тахта кёгетле топуракта уггай, кокос кыозуну «чач-ларындан» жарашдырылган затта ёседиле.

Проектни инвесторла Италиядан эмда Франциядан специалистлени чакырып алай тамамлагандыла. Келир кезиуледе энтта да талай теплица ишлерге умут барды. Ала хай-ырланылып башлансала, производство эки кереге кёбейрикти, ишчи жерлени санына уа 150 кыошулукду.

Бытырдан эсе кёп жыйылганды

Кыбарты-Малкварда мирзеулюк битимле-ни (нартюхно санамай) оруу эмда кыуоруну жыйуу бошалганды. Республиканы Эл мюлк

бир процентге кёбейгенди. Ол санда 132,3 ийнек (+0,9%) барды. Кыолайдан бал эчкиле-ден мюлкде 391,3 мингин тутадыла (+1,1%), тонгузладан а 3,4 мингин (+12,6%).

Юй кыанатлыланы саны уа 8,6 процентге азайганды - 4070,8 мингди. Ведомствода айтханларыча, малланы ючден экиси, кыа-

натлыланы уа экиден бири иели мюлкде кечинедиле.

Быйылны биринчи жарымында эл мюлк организацияла, энчи предпринимательле, адамла кеслери да (ауурлугун соймай тер-гегенде) 57,7 минг тонна тууар эмда тауук эт сатхандыла. Озган жылны ол кезиуу бла тенгешдиргенде, ёсюм 2,8 процентге жет-генди. Дагында сюттен кёп кыалмай 274 минг тонна саугандыла (+4,8%) эмда 118 жумуртха жыйгандыла (+2,7%).

Статистикада этни ючден бирин, сютю эмда жумуртхаланы уа ючден экисин иели мюлк-ле жалчыхандыла. Эл мюлк организациялада кечинген ийнекледен 3675 килограмм сют са-уулганды (бытыр – 3188 килограмм), тауук-ла уа 138 жумуртха бергендиле (бытыр - 137).

Консерва заводланы кызыу кезиулери

Республикада тахта кёгетлени жыйуу кюн-ден-кюнне тири барады. Эл мюлк министр-ствону билдирууне кёре, аграрчыла 7,8 минг гектарда ишни тамам этгендиле. Андан битеу да 102 минг тонна продукция алгандыла. Быт-ыр бла тенгешдиргенде, аны тирликледи о-нтёрт процентге кёбейгенди. Бир гектардан кёгетлени башха-башха тюрюлеринден 130 центнер жыадыла. Аланы ызы бла консерва заводлагга жибередиле.

Бюгонюкге нашаладан 19 миллион услов-ный банка консерва чыгарылганды, татлы нартюхден а 7,5 миллион банка. Талай кюн алгга бадыражанладан томат паста этиу да башланганды. Быллай продукциядан да кёп кыалмай онтогуз миллион условный банка жарашдырылганды.

Ала бла бирге цехлеге таты чибжигни да ташыу башланганды. Саулай алып терген-де, тахта кёгет консерваланы производстоуу бытырны бу кезиуу бла тенг барады.

УЛБАШЛАНЫ Мурат хазырлаганды.

Документле

Кыбарты-Малквар Республикада 2020 жылны 2-чи кварталына хар адамга эмда халкыны баш социал-демография кыауумларына жашау этерге жетерик ахчаны бек аз ёлчемин тохташдырыну юсюнден Кыбарты-Малквар Республиканы Правительствосу

БЕГИМИ

2020 жылны 17 августу Нальчик ш. №170-ПП

«Кыбарты-Малквар Республикада жашау этерге жетерик ахчаны бек аз ёлчемин юсюнден» Кыбарты-Малквар Республиканы 2005 жылны 18 майында чыгарылган 30-РЗ номерли Законуну 4-чю статьясыны 1-чи кесегине тийишлиликде Кыбарты-Малквар Республиканы Правительствосу бегим этеди:

Кыбарты-Малквар Республиканы Урунуу эмда социал кыоруула министрствосуну кёрюзюуу бла Кыбарты-Малквар Республикада 2020 жылны 2-чи кварталына жашау этерге жетерик ахчаны бек аз ёлчемин былай тохташдырырга: хар адамга тергегенде -12576 сом, ишлерге жаралууга - 12998 сом, пенсиячылагга - 9679 сом, сабийлеге - 13815 сом.

**Кыбарты-Малквар Республиканы
Правительствосу Председатели** **МУСУКЛАНЫ А.**

Мындан ары да экономиканы ёсер амалларын тохтамай ишлерге таукелленип

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Бу айны онунчусуна республикада 12647 энчи предприниматель ишлей эди. Гитче эмда эм гитче предприятияланы саны уа 4894 болады. Быйылны биринчи жарымында аладан налогладан 446,1 миллион сом тёлегендиле.

Озган жыл бла тенгешдиргенде, бу кёрюмю 18,2 процентге азайганды. Ол кеси да корона-вирус инфекция жайылганы ючюн кийирилген чеклениуле эмда предпринимательствога ол кезиуде берилген онгла бла байламлыды.

Рахай улу белгилегенича, предпринимательствога себеплик этген институтла да ишлерин андан ары бардырадыла. Сёз ючюн, Гарантияла берген фонд 191,8 миллион сом багъасына 75 поручительство жалчыханды. Аны болушлугуу бла этилген кредит келишимлени хайыры бла предпринимательле 958,4 миллион сом кыолу болгандыла. Фондуу бохчасында быйыл биринчи январда 638,1 миллион сом бар эди.

Микрокредитле беруу Фонд а сейирлери болганыланы 179,1 миллион сом багъасына 98 займ бла ондурганды. Республикада дагыда бизнес-инкубаторла ишлегенлей турадыла. Аланы алтысында 77 предприниматель орналынды. Ала 363 ишчи жер кыурагандыла. Быллай субъ-

ектлеге кырал эмда муниципал мюлк ортаккыга учуз багъасы бла берилгенди.

Бюгонюкде республикада онеки МФЦ ишлейди, жер-жерледе аланы 116 бёлумлери барды. Аланы барында да бый-ылыны биринчи жарымында 400 минг чаклы жумуш берилгенди. Бизнес бла кыорешгенлеге уа – жети мингден артык.

Тыш кыралла бла сатыу-алуу, осал эпидемиология болумгга да кыарамай, асламыракъ болуп, 65,8 миллион долларга жет-генди, дегенди министр. Озган жылны кёрюмдосуу бла тенгеш-диргенде, ол 1,4 кереге асламы-ракъды. Предпринимательле байламлыкылары асламысын Тюркде, ОАЭ-де, Азербайджан-да, Арменияда, Узбекистанда эмда Украинада партнёрла бла жюрютедиле.

Ведомствону ишине юсюнден, анда сора да, талай шартла келтиргенинден сора Рахайланы Борис жылны экинчи жарымына борчланы белгилегенди.

Ахырында **Мусукланы Алий** башха федерал эмда регион ведомствола бла байламлыкда министерство борчланы жик-жиги бла толтурурга эмда ре-спубликаны социал-экономика айныуун терлендиргеге керек болганын чөртгенди.

ОМАРЛАНЫ Мурат.

Сюзюу

Кеслерини жууаплылыкларынын башхалагга атаргга кыорешгенле

Нальчикни жер-жерли ад-министрациясында акыыл-балык болмаганыланы иш-лери жаны бла муниципал комиссияны кенгешти барды-рылганды бу кюнде. Мэ-рияны пресс-службасындан билдиргенлерича, быллай кыауумну арасында правога бузуклыккыла этиуну профи-лактикасын жалчытуу ишни чеклеринде жыйылууда отуз чаклы административ мате-риал сюзюлгенди.

Алай бла беш инсан комис-сияда профилактика эсепте-тушгендиле. Энтта да бири-ни юсю бла уа быллай ишни андан ары бардырырга онуу этилгенди. Дагыда эки юйор социальный жаны бла осал

халда болган кыауумгга кё-чюрюлгендиле. Жети юйор бла профилактика ишни ан-дан ары бардырырга онуу этилгенди, бири уа тийишли эсептен кетерилгенди.

Юч административ матери-алны сюзгенден сора ата-ана-ла жууапха тартылгандыла, алагга тазир салынганды. Акыылбалык болмаганы-лагга эмда аланы ата-анала-рына эсгертиуле этилгендиле.

Муниципал комиссияны келечилери ата-аналагга са-бийлерин юйретиуге, окыту-уга, юслерине, ашларына кыурауга жууаплы болурга чакырылгандыла.

Бизни корр.

министрствосундан билдиргенлерича, аграр-чыла битеу да 234,5 минг тонна жыйгандыла. Ол а бытырны кёрюмдосунден он процентге асламды. Тирликленики да хатасы жокуду: бир гектардан 35 центнер жыйылганды.

Энди уа бир талай ыйыкыдан мирзеулюк нартюхно оруп башларыкыдыла. Быйыл ол 141 минг гектарда ёсдюроледди, кеси да бытырдан төрт минг гектарга асламыракъ жерни алады.

Танылган атламла

Республиканы агропромышленность бёл-люмюнде бусагатда иш кызауат барган кезиуду. Эл мюлкде урунганла мирзеулюк битимлени оруп бошагандыла, тахта кёгет-лени да кыстау жыадыла.

СевКавСтатдан билдиргенлерине кёре, мюлкчени бар тюрюлеринде бу айны бирин-чисине 271 тууар бар эди. Озган жылны бу кюнлери бла тенгешдиргенде, аланы саны

ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИЯ

Отуз тогуз эски альпинист маршрутну кырууга бирден кюч саладыла

«Азимут» кьонакь юйде, КъМР-ни Курортла эм туризм министрствосу кырап, Россейни чеклерине 100 метр кырышылыкта болган жангы альпинист маршрутлары ачыуга жораланган пресс-конференция этгенди. Анга ведомствону таматасы **Мурат Шогенчук**, РФ-ни ФСБ-сыны КъМР-де Чекчи управления-сыны таматасыны кыулугун толтурган **Дмитрий Бобров** эм РФ-ни Альпинизмден федерациясыны вице-президенти **Иван Душарин** эм КъМР-ни Альпинизмден тауга ёрлеуден эм спорт туризмден федерациясыны таматасы **Елмезланы Абдул-Халим** кыатышкандыла.

Жыйылыну ача, министр Мурат Шогенчук, тарыха кыайтып, Совет Союзну заманында бизни регион альпинизмни кыураулуна улук кыошумчулук этгенин эске салганды. Ол билдиргенге кёре, уруша дери окуна республикада 70 чаклы альпинист маршрут болганды. Альпинисттерибиз а, процент сан бла алып кыраганда, саулуп кыралдагыладан 10 проценти туткандыла.

- **Алай** Союз чачылгандан сора бу бёлюмде да кёп зат торленгенди. Республика кеслери энчи кыралла болганлары себепли чекле тохташдырылган эдиле эм аны бла байламлы кёп маршрутланы

жабарга тыошгенди, - деп чертгенди ол.

Бюгонлюкде Къабарты-Малкьарда 39 альпинист маршрут барды. Аладан 21 Басхан аууундады, квалганлары уа Бызын-гыда. Бу ишни айнытуу жаны бла «Бызынгы» альплагерь бек улуу мағаналды.

- Анга кёп жылланы башчылык этип келген Аналаны Алийге биз ыспас этерге керекбиз. Нек дегенде ол кыйын заманды кезиунде окуна лагер жаблып квалмай, бюгоннге дери ишлеп турурача этгенди, - дегенди министр.

Кёп тау тёпеле Гюржюню жанында квалганлары себепли альпинистлени асламы аны сайлаган эдиле. Болуму торлендир мурат бла министрство РФ-ни ФСБ-сыны КъМР-де Чекчи управлениясы эм Альпинизмден федерацияны келечилери бла консультацияла бардырганды. Алай бла 60 эски маршрут эске алынганды. Бюгонлюкде хар ведомствону да излемлерине келишген 39 тохташдырылгандыла.

Ызы бла ол сёзюню Иван Душаринге бергенди. Маршрутланы жасалган эдиле, ол альпинистлени сейирлерин кыозгаган тау тёпеле Баш Кавказ хребетдедиле. Ол а чекден анда квалды. Альпинист маршрутланы кёбюсю белгиден 100 метрде бошалып квалмай-

ды. Алай законнга бузукьлукь этмез ючюн а альпинистлеге андан таярга тыошеди, дегенди.

- **Бу** вопросу ахырына жетдирибиз деп ышанама. Къабарты-Малкьар тау туризмни уясы болганында чертирге сюеме. Мында бир аууздан башка ауузга элген да бек кёп жолла болгандыла. Андан сора да, Кыра тенгизге да баргандыла мындан. Алайды да, битеу бу маршрутла жангыдан ишлеп башлар ючюн не кыруубузду да салырга керекбиз, - дегенди Иван Трофимович.

Мурат Лиуанович чертгенге кёре, бу темага жораланган жыйылыула РФ-ни ФСБ-сыны КъМР-де Чекчи управлениясыны таматасыны кыулугун толтурган Дмитрий Бобров тири кыатышханлай турганды.

Чекде халны юсюнден айта, ол Гюржо бла бюгонлюкде чек тийишлисича белгиленип

болмаганын билдиргенди. Эки жылны ичинде бардырылган ишледен сора 39 маршрут тохташдырылганды. Тауга чыгыу бла байламлы жумушлагы кыатышыну юсюнден айта, Дмитрий Анатольевич ол 3 кезиуден кыураганын эске салганды. Бек алга альпинистле аллай затка кыатышырга муратлары болганыны юсюнден федерацияга билдирге керекдиле.

Ызы бла РФ-ни МЧС-ини ол региондагы управлениясында регистрацияны этерге болчулдула. Ючюнчюден, классификацияларына шагат кыагыт, врачдан справка эм кезиуло тау тёпелеге чыгарча хазырланууну этерге.

- **Дагы**да тийишли маршрут документациялары, страховкалары да болурга керекди. Жангызлай аллай жолуочулукь-да чыгарча эркин этилмейди. Ол бу жерледеги таулары энчи-

ликлери бла байламлыды, - деп эсертгенди.

Андан сора да, Дмитрий Бобров чекчи заставаны ётер ючюн кваллай документле хазырлагы эм аламы не заманда берирге кереклисини юсюнден айтканды. Россейни граждандарына аллай кыагытны жарашдыруу эки ыйкыкды. Тыш кыраллы альпинистлеге уа - бир ай.

Бюгонлюкде Баш Кавказ хребетге кирген таулагы чыгырга сюйгенлени саны кыралмайды. 100-метрлик зонага кирген кезиуде да адам кесин бир кыуум жорукьлагы кёре жорюторге борчлуду: зонадан ары ётерге, ол тийреде сурат эм видео алдырырга, тыш кыралны келечиси бла ушакь бардырырга, анга бир торлюк зат берирге, ол тийредеги коммуникациялагы эм башка объектелеге хата салырга жарамайды.

КъМР-ни Альпинизмден, тауга ёрлеуден эм спорт туризмден федерациясыны таматасы Елмезланы Абдул-Халим да 100-метрлик зонага кирге эркин этилгенин ахшы жетишимге санаганды.

- Тау элдеде жашаган жерлештерибизге, ийнеклерин элзере атланганда да, биргерлерине паспортлары алырга тыоше эди. Энди хал торленгени бек ахшы иш болганды, - деп чертгенди ол.

ТАППАСХАНЛАНЫ Амнат.

ПРОГРАММА

Санларында кемчиликлери болганлары дайым кыайгылары кёрюп турурга

Россейде 12 миллионга жууукь инвалид жашайды. Алагы тап болумла кыура мурат бла кыуралганды «Доступная среда» кырал программа. Аны болжалы 2025 жылга дери созурулганды. Аны толтурурга да аслам ахча бёлюнеди - 14 жылга 700 миллиард сом чаклы бир кыоратылганды.

Алай бу иш, ахчадан сора да, законодательствону торлендирууно да излейди. Аны бла Правительство бла бирге «Единая Россия» кесини «Единая страна - доступная среда» деген проекти чеклеринде кюрешеди. Жангызда быйылы биринчи жарымында министрлени кабинети аны мурдорунда жарашдырылган талай закону кыабыл кёргенди.

Мартны ортасында Владимир Путин товарла эм жумушла бла жалчытууда сакатланы басынчакьлауу тыйган законга кыол салганды. 1 июльда уа саусулагы кыраган адамлагы берилген тёлеуле кёбейтилгенди. Ала энди ишлеген пенсиячылагы саналмайдыла, пенсияларын жыл санлары жетип алганлагы тенз эдирилгенди. 1 октябрьге сакатылыкны тохташдырууну заочный амалы ишлейди. Ол башламчылыкны «Единая Россия» чекленген онлары болганлары коронавирусдан сакьлар муратда этилгенди. Правительствода аны дурус кёргенди. Энди партия бу иш дистанция халда этилгенин излерики. «Единая Россияны» генеральный советини секретары Андрей Турчак аны эм кыйын проблемалардан бирине санаганды.

- Биз энчи низамны сакьларга эм аны болжалын кёбейтирге тийишлисин айттырыкьбыз. Адамла бла байламлыкыла тутта, бу амалны пандемия болмаган заманда да хайырланьрга кереклисине тыошонгенбиз, - дегенди ол.

Къабарты-Малкьарны уруну, эм социал кыоруула министрини орунбасары - «Единая Россия» - доступная среда» проектини координатору Елена Романова бу жаны бла кваллай иш тамамланганыны юсюнден билдиргенди. Алай бла сакьат адамла объектелеге барганды да, жумушларын жалчытханда, тыйгычлагы тюбемезча программа республикада да толтурулады, 2016-2020 жыллада аны тамамлауга 168 514,2 минг сом бёлюнгенди, 2020 жылны энчи алып айтханда, 12 775,0 сом кыоратылганды.

Бюджетден келген ахча былай жумушланы толтурурга жоюлганды:

1. Адаптир физкультура эм спорт учреждениялагы болушлукь этиуге - Россейни Спорт министрствосуну субсидиясы. Къабарты-Малкьарны Спорт министрствосу адаптив спортуну айнытууга себеплик этер муратда бу программаны хайырындан спорт инвентарь сатып алганды. Республиканы Правительстводу буйругун толтуруу чеклеринде ол Терк, Урван, Прохладна, Лескен эм Элбрус районлагы бла Басхан шахарга муниципал иеликге берилгенди.

2. Сабий садлада, школлада, кыошакь билим беруу учреждениялада (ол санда адаптив битеуло билим беруу программалагы

кёре ишлеген организацияда да) сакьат сабийле тынгылы билим алагыра мадарла этиуге субсидия Россейни Жарыкьландыруу эм бийик билим беруу министрствосундан келгенди.

Регионну Жарыкьландыруу, илму эмда жаш тёлёону ишлери жаны бла министрствосу белгиленген болжалы ичинде 18 окуу учрежденияда сакьат сабийлеге онла кыураганды. 3. Инвалидлени жашауларын тынч этерик объектелеге бла жумушлагы Россейни Уруну министрствосундан субсидия талай жаны бла (социал кыоруула, сауулукь сакьлау, маданият, спорт, транспорт инфраструктура) юлешингенди.

Берилген ахча керекли жумушлагы кыоратылыр ючюн жууалы министрствола 34 учрежденияга, 65 сауулукь сакьлау, 5 спорт, 13 маданият эмда 4 транспорт объектелеге керекли оборудование, Брайлны рельефточка шрифти бла толтурулган белгиле алгандыла, пандусла бла лифтеле орнатхандыла, мекамланы санитар-тазалык отууларын алагы тынч болурча талландыргандыла, эшикчени кенгертенди.

Нальчикде Социал жумушлары жалчыты арада 2017 жылдан бери «Сангыраулагы видеотелефон сызаны диспетчер арасы» ишлейди, ара шахарда бла Прохладнада «Социал такси» деген эки служба бардыла. Республиканы Кьультура министрствосу жыл сайын «Мен кыуанчыны тенгилерме табам» деген халкь эм художеству чыгармачылыкны фестивалын

бардырады. 2016 жылда «Кино-видеоучреждение» кинозалга фильмлени субтитрование эм тифлокомментирование бла кёрпозторча оборудование алынганды.

Сакьатла мекамга чурумсуз киралырга пандусла, сокьура лагы белгиле салынгандыла. Транспорт эм жол миолк министрство 31 пассажир транспортну инвалидле киралырга жангыртханды. 365 социал инфраструктура объектден 227-де сакьатлагы онла кыурагандыла.

Бытырдан башлап республикада «Совершенствование программы комплексной реабилитации и абилитации инвалидов, в том числе детей-инвалидов» подпрограмма да жашауда бардырылады. Аны чеклеринде федерал казнадан 20 668,2 минг, республиканы бюджетинден да 1555,7 минг сом бёлюнгенди. Ол ахча регионну 5 ведомствосуну - Уруну эм социал кыоруула, Жарыкьландыруу, илму эмда жаш тёлёону ишлери жаны бла, Саулукь сакьлау, Кьультура эм Спорт министрстволаны - ара-ларында юлешингенди.

Ала ведомстволарга кирген учрежденияларына медицина, реабилитация оборудование, компьютер ортехника алгандыла, сакьатланы реабилитациялары бла кюрешген специализирени билимлерин ёсдюргенди. Бу жаны бла иш андан ары бардырылыкьды, деп билдиргенди «Единая Россия» партияны регион бёлюмюню пресс-службасындан.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфья.

Жамауат палата

Цифралы технологияла хайырлымыдыла огьесе угаймы?..

Пандемия бла байламлы коммерциялы болмаган кёп организацияга (НКО) ишлерин цифралы халда тамамларга тыошгенди. Чурумла чыкьган эсела да, кёпле бу амалны тынчлыгынын, ахшы жанларын да эслегенди.

Бусагытадагы болумлада цифрала технологиялары анып барлыкьлары, дистанция халда ишлеу да жайыла барлыкьы баямды. Ол жангызда пандемия бла байламлы тоююлду, кыралны айныууну бир кесегиди.

Аны ючюн Россейни Жамауат палатасыны коммерциялы болмаган секторга эм социал жумушланы тамамлагы НКО-лагы болушлукь этиу жаны бла соруу бардырылады. Аны мураты - организациала цифра форматда кваллай ишлегенлерин, кваллай тыйгычлагы тюбегенлерин эм аламы кваллай кетергенлерин, НКО-ла цифрага кечерча не этерге кереклисин биллюду.

Аны бла байламлы республиканы коммерциялы болмаган организацияларын да сорууга кыатышлары изленеди. Аны Интернетде сылкасы: https://docs.google.com/forms/d/1T16zWqUD_S_R_f_P_X_A_f_1z4KJYm8QWdETWpgHKPFvYQ/edit.

22 АВГУСТ – РОССИЙ ФЕДЕРАЦИЯНЫ КЫРАЛ БАЙРАГЫНЫ КЮНЮДЮ

Бир акыылга, бир ниетге келишдире, бийик муратлагыа жетерге кёллендире

Хар кыралны, миллетни, жамау-атны да ниетин, акылын келишдирген белгилери барды. Кырал байрак – аладан бириди. Спортчула, алимле да аны намысына жетишимле, хорламла болдурадыла, аскерлик кызауатха, парадха да аны бийик кётюрюп барадыла.

Бизни байрак юч тюрсюнлюдо. Хар бири анда жашаганланы ышанларыны, тарых кезиулерини бла бек маганалы ишлерини шартыды. Ак ызылгы россейли халкыны огурлулугун, таза ниетлигин, кызылы – жигитлигин бла батырлыгын, кёю уа – тезде, сые эмда кертичи бола билгенин кёргозтедиле.

Россейли кыралны тарыхы ёмюрлени теренинден келгенине, сейр эмда деменгили болганына, байрагы бурун заманлада кыралганына да кырамай, бу белгисин байрамлап жыйырма беш жыл мындан алгга, 1994 жылда 22 августдан, башлагандыла. Бюгонлюкде ол, герб, гимн да кыралыбызны энци белгилеридиле. Аны юсюнден оноу РФ-ни Конституциясы бла бегиитленди. Анда тюрсюнлери кыалай ызылныркылары, ёлчемлери да тохташдырылыпды.

Байрак биринчи россейли аскер кемеле бла бирге жаратылганды эмда 19-чу ёмюрге дери тенгиз флотну белгиси болуп турганды. Аны жер юсюнде хайырлыны башлауу сылтауу а орус тенгизчилени жангы тийрелени ачыкылаулары бла байлам-

лы болганды. Ала 19-чу ёмюрге дери кыралгы табып кыошхан тийрелени суу боюнларында уллу жорну орнатып болгандыла. Алай 1806 жылда жангы төре чыкыганды. Юг Сахалинни жагаларын тинтген орус экспедиция суу жагда эки байракны кётюргенди: Андреевский – аскер флотну махтаулугун белгилегенди, ак-кёк-кызыл ызылкылы кырал байрагы а – жангы жер Россейники болганын кёргозгенди.

Эки ёмюр чакылы заманны ичинде кыралыбызны байрагы көп кере

тюрленгенди. Алай жыйырма беш жыл алгга анга да мадар табылганды: Россейни ёмюрлени теренинден келген ак-кёк-кызыл тюрсюнлю байрагы кыайтарылганды.

2000 жылны 25 декабринде уа, жангы ёмюрюу бла жангы минжыллыккыны аллында, «Россей Федерацияны Кырал байрагыны юсюнден» федерал конституциялы закон кыабыл кёрюлгенди. Ол бу белгени право болумун эмда аны хайырлануу жорукларында да тохташдырганды. Правительство бу байрамны бошдан

тохташдырмаганды. Хар инсан да, уллайган, жаш адам, акылыбалык болмаган неда сабий болсун, миллет белгилени билирге эмда байракны, бийик кётюрюп, ёхтем элтирге керекди. Бу байрам сыйлы кырал белгилени сакыларгыа, багдаларгыа керек болганын эсгертеди, Ата журтну сөөрге, бурун заманладан келген тарыхны, адет- төрелени унутмазгыа, аланы жюрютюрге юйретеди.

Бюгонлюкде Россей Федерацияны Кырал байрагыны кюню солуу кюню туюкюдо, алай анга жоралп кётюрлю ишле бардырыладыла. Аланы кырауу баш маганасы деменгили кыралыбызны инсанлары байрамны тарыхын билирча, Россейни кырал белгилерини маганалылыкларын ангыларча этюдо.

Бизни Ата журтубузну битеу шахарларында бла элленде Байракны кюнюне жораланган кыуанчлы ишлени саны жылдан-жылга кепден-кеп бола барады.

Кы абарты-Малкыарда да бу кюнге уллу магыана бериледи. Республиканы битеу районларында да тюрлю-тюрлю акцияла, конкурсла, тематика ингирле, сейир тубешуиле, концертле, флешмобла, байракны бийик тау теппелеге кётюрюу да бардырыладыла. Жаш телю, төреде болганыча, РФ-ни уллу байрагын кётюрюп, орамла бла ётеди, гитче триколорланы да юлешеди.

ЮСЮПЛАНЫ Галина.

23 АВГУСТ – КУРСК ДУГАДА ГИТЛЕРЧИ АСКЕРЛЕ УАТЫЛГАН КЮН

Хорламгыа жол ачхан сермеш

Курск сермеш Уллу Ата журт урушу кезиунде керти да бек маганалы кызауатладан бири болганды. Ол битеу дуниягы да германлы аскер энди жаланда артык тураклырыгын кёргозгенди.

Курск-Орёл операция 1943 жылда 5 июльда башланп 23 августда Харьковну алыуу бла бошалганды. Эки жыйырма бла он кюню ичинде совет аскерле Германияны 30 айырмалы дивизиясын, ол санда жети танк дивизиясын, ууатхандыла. Душман аскерден 500 мингден аслам адам кыраганды, 1500 чакылы танкы жокь этилгенди.

Жаланда бир кюню ичинде, 1943 жылны 12 июлунда, эки жанындан да 1500-ден артык танк Прохоровка элни кыатында кыаты сермеш бардыргандыла. Совет солдатланы жигитликлери, кишиликлери, Ата журтлары ючюн жанларын окуяна аямаганлары битеу дунияны кезиуле керге сейирге кыалдырганды.

Айтылык аскер башчыла Жуков, Василевский, Рокоссовский, Баграмян, Конев, Рыбалко, Катюков эм кеп башхала аллай деменгили аскер операцияланы жарашырыгыа, бардырыгыа да уста болганларын кёргозгенди. Алай не аламан жарашдырылган планланы да тюзюнлей

сермешле барган жерледе рядовой солдатла, бёлюмлени, взводланы, роталаны, батальонланы, полкланы командирлери толтургандыла. Ала танкклада кюйгенди, топла атылып чачылгандыла, алай сермешлерин а тохтатмагандыла.

Бизни аз санлы миллетибизни адамлары кыатышмаган да уллу

Кыудайланы Шамшудин. аскер операция болмаганды. Таулу жашла фронтну кыайсы кесегинде да, ол санда Курск сермешде да, жигитлеча уруш этгенди. Танк батальонну командири гвардияны капитаны **Залийханланы Магомед** бла аны механик-водител **Атырзаланы Магомед**, Кызыл майданда айтылык парадха кыатышып, андан тюзюнлей фронтха атлангандыла. Экси да Кызыл Байракны орденни бла сауыгалангандыла.

Курск дугада эки «тигри» бла бир топну жокь этгенди.

Танк батальонну командири гвардияны капитаны **Зокыаланы Кыонакыбий Прохоровканы** кыатында фашист «тигрле» бла биринчи тобешгенди. Алай хатасыа кыутулалмаганды – ауур жаралы болганды. Болсада Ржевни, Вязьманы

Залийханланы Магомед. тийрелеринде, Кюнчыгыш Пруссияда уллу сермешлеге кыатышханды. 1944 жылда июньда аны батальону бир нечча фашист танкны, топ, пулемёт точкаларын, иги кесек гитлерчи солдатны да жокь этгенди.

Кыонакыбий Кызыл Байракны, Кызыл Жулдузну, Ата журт урушуну 1-чи эмда 2-чи даражалы орденлери бла сауыгаланганды. Аны Совет Союзну Жигити деген атха

да кёргозгенди, алай белгили сылтауу бла ол аны берилмей кыалганды.

Кыудайланы Шамшудинни Сталинграддан Курск дугагыа келгенде, ёшюнүнде эки «За отвагу» майдал жылтыраганды. Кеси башчылык этген топ расчётдан андан сора киши кыалмаганда, топ окылары беруючу, жерлеуючу, мараучу

Гажонланы Солтан-Хамит. да жангы кеси болуп, аны таба келген юч «тигр» бла ёлөм кызауатха киргенди эмда ол сермешде хорлап чыкыганды. Ол жигитлиги ючюн Кызыл Байракны орденни бла сауыгаланганды.

Танк взводну командири лейтенант Гажонланы Солтан-Хамит да Курск сермешге Сталинграддан келип киришгенди. Кыанлы кызауатлада чыныкыган сынауучу танкчы душманы отлуку цистерналарын

жандырганды. Ол аны ахыр сермеш болганды.

Биттирланы Солтан Курск дугагыа кёпню кёрген сынаулу танкчыча келген эди. Анга ол заманда 22 жыл болганды. Кеси да уста мараучу эди. Ма аны ючюн сайлаган эди кесини танкына Биттир улун батальонну командири. Ол сермешде таулу жигит жаш эки топну танкы бла малтаганды, бир «фердинанды» бла бир зенитканы да жокь этгенди. Юйге ол «За отвагу» эмда «За боевые заслуги» майдалла бла кыайтханды.

Прохоровкада айтылык танк сермешге **Уяналаны Кыанаматны жашы Алим** да кыатышханды. Тарыхчыла айтханга кере, танкланы биринчи душманы артиллерия болганды. Топ расчётну командири сержант Уяналаны Алим кыулук этген танклагыа кыажу батарея элден бир жанлыракыа, танкла былайтын келликдиле деген жерде орналып, алагыа аяусуз от ачхандыла.

Асыры кеп атхандан, топланы ыргыларына кыол бла тийип амал жокь эди, деп эсгергенди ветеранла. Алим «За отвагу» деген майдал бла эки кере сауыаланганды, Ата журт урушуну 1-чи эм 2-чи даражалы орденлери да тийишли болганды.

Курск сермешде жаяу аскерле да кишиликлери кёргозгенди. Тасхачы взводну командири тамата лейтенант **Орусбийланы Чопени жашы Анур** бу кыанлы кызауатда тогуз кюн болганды, фашист танкланы ызларындан келген гитлерчи аскерчиле бла жан-кыан аямай уруш этгенди.

14 июльда ауур жаралы болганды, аны кёкюрегине душман танкдан атылган пулемётну юч огу тийгенди. Аны ёлгенлеге кыошуп, кыарында кыабырлагыа элтип бара турганлай, сау болганын эслегенди. Ол госпитальда тогуз ай жатып чыкыганды.

Бронёбойщик Хочуланлы Магомед, жаяу аскерчи **Айткеланы Хажамат** да Курск сермешге тири кыатышхан жашларыбыздан билери болгандыла. Кызыл Жулдузну эм Ата журт урушуну биринчи даражалы орденлери эмда кеп майдалла бла сауыгалангандыла.

Курск сермешге кыатышхан таулу жашла, сёзсюз, дагыда болмай амалы жокьду. Жарсыгыа, биз аланы барысына да атлары билмейбиз. Элигизде аллайла болганларын билгенигиз бар эсе, редакциягыа жазарыгызын тилейбиз.

ТЕКУЛАНЫ Хауа.

БАШЛАМЧЫЛЫКЪ

Эндиги проектни баш магъанасы – тарых кыйматлы эсгертмелени сакълау

«Къайсыннга жюз атлам» фондну башламчылыгы бла «Аталаны аманаты» («Тукъум тагыла») деген жангы проект кыралганды. Аны баш магъанасы - малкварлыла бла кырачайлыла жашаган эски элледен калган тарых магъаналы эсгертмелени, сын ташланы сакълауду эм ол жердеге «Тарых магъаналы эл» деген статус бердириуду.

Проектни чеклеринде биринчи жолоучулукъ Огъары Басхан элге болганды. Фондну таматасы Тетуулары Хадис бла ол кюн ары журналистле эм бу иш анырын сюйген бир къауум жаш атлангандыла. Бизге анда эли таматасы Жаппулары Асланбек, акъсакъла Езденланы Хызыр, Жаппулары Рамазан, Абдулаланы Исмайл, ийям Ахматланы Рамазан тобегендиле.

Ушакъны башлай Тетуулары Хадис проектни юсонден билдириу этгенди. «Элерибизни тарыхларыны юсонден эрттеги сын ташла кеп айтыргъа боллукъдула биогонлюкте. Алада болган белгилини, жазулары тинтип, араб тилден кечюрюп, халкъга туура этиу бек магъаналыды. Аугъанларын сюерге, сынганларына да эс бёлүрге керекди. Археология тинтиуле ол эли кычан, къалай кыралганын тохташдырыр онг берликди», - деп чертгенди ол.

Биз бла сёз а бу аууну акъсакъалларына берилгенди. Аладан бири - Жаппулары Рамазан-озгъан ийикъда Минги таугъа чыккъанды. Таматаны бу ауудан сыйы бийикди. Ол, бу проектни башлагъанлагъа ыспас этип, кер-

тиси бла да эрттеден да керекли болуп тургъан иш къолга алынганына къууанганын жашырмагъанды. Бу эли кыралыууну юсонден жаш заманында жюз жыл чакълы жашаган Геккиланы Донгайдан эшитген хапарын да айтханды:

- Огъары Бахсанни бир ненча аты болганды. Алай бек алгъа уа былайгъа Уллу Эл дегенди. Барыбыз да билгенден, ауула бизде Бызынгы, Холам, Малквар, Чегем эм Басхан деп саналадыла. Ол атла аланы кыралыуларына кере айтыладыла. Бек ахырында бизни тийре кыралганды.

Аны Холамдан этген мараучула Гекки бла Жаппу жайгандыла. Алай аланы биргелерине ёлген тенглерин жашчыгыз да болганды Сюйончланы Ёрюсюде.

Ол сабийни тукъуму сакъланганды. Алай Гекки бла Жаппу уа къайсы тукъумладан чыккъанлары белгисиди. Ёрюсюноу ала ата кырандашларындын алып кычхандыла. Нек дегенде, байлыкларындын юлюш чыгъарыргъа

сыймей, аны жоар муратлы эдиле. Эки мараучу, кезиулу жортуу улгъа тебирегенлеринде, элде адам аз болган кезиуде, жашчыкны кызы кийимле кийдирип, алып кетгенди. Ингирде Ёрюсю тас болду деген хапар чыгъады. Излейди, тапмайдыла. Сурашдыра келгенде, элден жалаңда Жаппу бла Гекки чыккъанларын тохташдырадыла.

Эллиледен бири уа ат артында алада бир кызы сабийни кегенин айтады. Ма ол заманда ишни болушу ачыкъланады. Нек дегенде тишируну таулула ат боюнуна алгандыла. Мараучула уа жаш сабийни юсонде ол адетни эсге алмай кыйгандыла.

Къалай-алай болсада, жолоучула ыфчыкдан аууп кутуладыла. Биринчи ала Кенделен аягында агъач тийресинде орналы жашагандыла. Бара-баргъан заманда алагъа миллетден биреу, экеу келип къошула, гиче эл кыралганды.

Сора быланы дюгерли Къайтукъ бий элгендире, кырккыта башлагъанда, ала, кетюрюлюп, Камук деген жерчикке кечгенди. Атына да Уллу Эл деп атагандыла. Аны кыралыуу

1470 жылгъа жуукъ кезиуде. Ёрюсюноу бек жигит эм ётюр жаш болуп ёсгенди. Ол себепден Жаппу эллилерине аны кеслерине башчы этерлерин тилеп, дуниясын алай алышханды. Сора бу ауудан Орусбийлары (Ёрюсюлары) да андан жайылгандыла.

Акъсакъалны хапары жыйылгъанлагъа бек сейир кёрюнгенди. Миллет тарыхыбызны байыкъландыругъа бу тобешиу да кесини къошумчулугъун этгени сёзсюзю.

Ахматланы Рамазан да биогонлюкте аны бек жасарытхан деп талай шартны ачыкълаганды. - Мен бир затны ангылаялмайма: бизни халкъ кеси кесинден нек къачады? Кимге ушаргъа кюрешибиз? Ана тилибизден, адет-тёрлерибизден узакъдан - узакъга кете барабыз. Сабийлени кыой, абаданла да тауча сёлешмейди. Бу затлагъа кыкса заманны ичинде оноу керекди. Аллах иги ниетлерибизни берсин. Тас болган миллетледен эмтесин», - дегенди ол.

Кесини оюмун журналист, Меччиланы Кязим атлы фондну таматасы Аппайланы Лариса да

айтханды. Хадис миллетибизге файдасы болган кеп магъаналы проектлени бардыра келеди. Мен оюм этгенден, бу да алада бек магъаналысыды. Нек дегенде бизни хар жашаган кюнобуз тарыхха кетеди. Аталарыбызны аманатлары биз биогонлюкте топуралмай айыплы болуп тура эсек, Хадис ол ишни алган эсе, ол бардырылгъына ишексиме», - дегенди ол.

Езденланы Хызыр бла Абдулаланы Исмайл да башламчылыкны магъаналыгынын чертгенди. Аланы оюмларына кере, проект кюч алып ючюн миллетины тамблагы кюнону сагышынын кеген хар таулу да къолундан келгенича къошумчулукъ этерге борчлуду.

Башда айтылганыча, проект элерибизни тийрелеринде тарых магъаналы эсгертмелени, сын ташланы, кыруушланы сакъларгъа деп кыралганды. Огъары Басханда да алай бир ненчасы барды. Алада эл кыбырлары тийресинде орналыпдыла.

Ол кюн тобешиуге къатышхан эр кишиле ары барып, ала бла шагъырейленгенди. Къабырлары тегерегинде узунлугу 2 километр чакълы бола келген хунаны 1913-1914 жыллада Къулчаланы Шора хажы ишлетгенди. Ол кырулуш, кеси заманына кере, бек да уллу болганды. Аны юсонден энчи жазар мурат барды.

Бу тийреде дагъыда Орусбийланы кешенеден калгъанла кесек да сакъланганды. Къабырла ичинде орналган бир ненча сында жазылган информация да миллетибизни тарыхына энта да жангы шартла кийирирлерине ийнанырчады.

Абдулаланы Исмайл айтханта кере, былайда биринчи къабыр юлюшлерин тапханла мындан 400 жыл алгъа жашагандыла.

- Жашыракъ заманында къабыр къазаргъа келгенибизде, сейир затха тюбегенибиз эсимдеди. Ёлгенни адамлары терен къазыгъыз деп тилейдила да, биз аны эки метр бла жарымдан да теренирек этген эдик. Сора къаза баргъанда уа, тегереги да ташчыкыла бла тизилген от жагъага тюбейбиз. Ол дегеним, былайгъа Басхан деп болшдан айтылмагъанды. Суу, ыркы да былайда жашагъанланы кеп ёмюрлени алгъа басып кыйганды,- дейди Исмайл.

Тюбешиуну ахырында эли таматасы Жаппулары Асланбек проект бла байламлы жумушлагъа себеплик этерге эм район даражада да бу иште эс бёлүрча онгла излерге айтханды.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Соруу-жууап

Профилактика мадарла

Алгъаракълада Роспотребнадзорну таматасы Анна Попова кюз артында бла къышда гриппни жангы тюрлюлери чыгъаргъа боллукъларын айтханды. Аладан сакъланырча дарман салыу жумуш топуралмагъаны ючюн а адамланы имунитетлери кыарысузланыргъа боллукъду. Ол а коронавирус инфекциягъа жугъаргъа кыоркыууну бютюн уллу этеди. Ол себепден кыралны башчысы правительствогъа профилактика мадарла этерге буюрганды.

Планнга кере халкъны ауургъа кыоркыуу къауумуну 60-70 процентине дарман салынырыкъды. Коронавирустан сакъланырча вакцина да чыгъарылганды, кеп да бармай ол да хайырланылып башланырыкъды.

Президент аптекалада дарманланы, антисептиклени бла башха кыоруулану затланы не къадар кеп жыйышдырыргъа буюрганды. Андан сора да, вакцинацияны хар ким кеси ыразылыгы бла этдирерге кереклисин да эсгертгенди. Хар адамны кесини энчи сайлаууду ол, алай хар бирибиз да кесибизни эмда сабийлерибизни саулулары ючюн жууалы болганыбызны да унутургъа керек тюрлюбюз дегенди.

Ипотекаларын телерге - себеплик

РФ-ни Правительствосуну башчысы Михаил Мишустин алгъаракълада айтханыча, быыл эндиге дери да алай жумушлагъа 23 миллиард сом бёлюнгенди. Алай бла кырал юч эм андан да кеп сабий 2019 жылны биринчи январына дери туугъан ююрлеге ипотекаларын телерге болушды. Алай ююрлени хар бирине 450 минг сом бёлюнеди. Ол ахчаны алып ючюн ала къайсы банкдан кредит алган эселе да, ары барыргъа керекди. «Социал болушлукъланы араларында ма муну ата-анала артыкъда бек сурайдыла», - дегенди премьер-министр.

Дом.РФ билдиргенге кере ипотекаларын телерге 450 миллиард сомну 71,7 минг ююр алганды. Аладан 5 минги борчларын толусунла телелгъандыла. Програмагъа бёлюнген ахчагъа къошулса, дагъыда 26,5 минг ююрге ипотекаларын телеп бошаргъа онг табыллыкды.

Пенсиячыгъа къаллай бир ахча къоюлукъду?

Кырал Думада «ЕдинаяРоссияны» фракциясы таматасыны биринчи орунбасары Андрей Исаев билдиргенге кере, борчлу болган адамдан аны къаллай бирин алыргъа эмда къаллай бирин къоаргъа кереклисин юсонден законнга кюз арты сессияда къараллыкды. Биогонлюкте банклары бла кырал структуралары эсгертиулер кийириле турадыла.

-Биз Уруну эм социал кыоруула министрствону хар жылны аны аллындагы жылыны экинчи кварталына жашау этерге жетерик ахчаны бек аз ёлчемине кере (ол шендю 12 130 сомду) тергерге деген оюмун дурус кегенбиз,- дейди депутат. Борчлары болганлагъа ма ол бек аз ёлчмени кеслерине къоаргъа онг берилликди. Къалганы уа алынырыкъды.

Законнга кере алай онг жалаңда пенсиячлагъа бла инвалидлеге угъай, энчи предпринимательлеге да берилликди. Жарсыугъа, аланы счётларындан да ахча толусунла алынып къалыучуду.

Алмала былай

багъа нек болуп къалдыла?

Росстат алмаланы багълалары кетюрюлгенлерин белгилегенди. Июньда аланы бир килограммы 136 сомгъа жетгенди (2919 жылда июньда уа -105 сом, 2018 жылда -110 сом). Июльда уа Фуджи сорт былтырдан эсе 46 процентге багъа болганды, Гала - 44, Голден Делишес - 38 процентге.

Алай Эл мюлк министрствода алыкъа къайгы этерге эрттеди, алмаланы тирлиги асаулай жыйылып бошалмагъанды, деп келлендиредиле. Терек бахачыла быыл алманы тирлиги 15 процентге азайыргъын айтадыла. Кыруу Россейде угъай, Север полушарияны кеп башха кыралларында да бу битими тирлиги азайырыкъды. Аны себепли кегетлени бу тюрлюсю азыракъ боллукъдула эмда багъа турлукъдула, - дегенди FruitNews компанияны баш директору Ирина Козий. - Алмаланы азайгъанлары сылтауларындан бири ала гюл эте башлагъанда кырау къакъганы бла байламды.

Федерал газетлени материалларына кере ТЕКУЛАНЫ Хауа хазырлаганды.

Сабийликни ачы тузу

Ол 1939 жылда Огъары Малкърарны Къоспарты элинде тууганды. Атасы Жюноус да, анасы Уяна-ланы Налдус да эрте ачуушуп, беш сабий – Ахмадия, Бадианахан, Лейля, Шамкызы, Аубекир ёксюз кълганда, аланы ата жанынган Дулдус бла ата эгчлери Баблина алгандыла кеслерине.

Малкърар халкъ кёчгюн-чюлюк жолуна чыккъанда, сабийлени таматалары Ахмадиягъа онбеш

ларында окъуна комсомол таматагъа айырылып, ол окъуу ююно не жумушуна да тири къатышанды. Аны бошагъанлай, Москва комсомол эм пионер курслада окъуганды.

Жаш тёлнюю бирикдире

Москвадан къайтханлай, Аубекирни комсомолну обкомуну инструктор этип алгандыла. Ол къллукъда Чофан улу жыл бла жарым ишлегенди. Ызы бла аны, 1966 жылда, Тырнауузгъа ийгенди. Ол анда комсо-

ди. Комбинат чыгъарган вольфрам бла молибден улуу кыралыбызны къллайында да изленгенди бла байламлы, анда ишлегенли кёл эркин табылмаган аш-азыкъ, хапчук-харекет затла бла Москва жалчытханды.

1983 жылда уа Аубекирни Нальчикге кёчюрюп, партияны обкомуну ол бёлюмюне тамата этгенди. Ол жыллада республикада маданият жаны бла кёл тюрлениуле болгандыла – жангы жыр, тепсеу къауумла кълралгандыла. Кълралны ичинде ма-

Баш Советини депутатына айырылганды.

Юйюр

Жашуу нёгери Темоланы Хасанни доктор кызы Афуаужанга Аубекир Тырнауузу горисполкомну таматасы болуп ишлегенде тубегенди. Тойлары 1970 жылда январьда болганды.

Элли жылны ичинде ала ариу жашагандыла, юч сабий – эки жаш бла кызы ёсдюргенди. Таматалары Алий Къабарты-Малкърар эл молк академияда

Залиханланы Михаил, Чофанланы Аубекир, Зумакулланы Борис.

Тенглерины эсгериулер

Къайда да кесин ариу кёргозтгенди **ЗУМАКУЛЛАНЫ БОРИС**, КъМР-де Адамны эркинликлери жаны бла уполномоченный:

– Обкомда биринчи секретарь болганында, Аубекир кесин ариу жюрютген, жаш тёлнюю аныгъагъан, ызындан тизген адам болганын кёрюп, Тырнауузда комсомолну биринчи секретарына тежеген эдим. Ол алайда кесин ариу кёргозтгенди. Иги адам эди, жюреги – ачыкъ, миллетин сыйген, кесин да сыйдогрен.

Москвада жаш тёлнюю фестивалына барыргъа делегатха да аны тийишли кёрген эдик. Тырнаууз горкомуну председатели болганда да намысы, даражасы бийикке жюрюгенди.

Артист, поэт, жырчы тойюл эсе да, обкомда маданият бёлюмде кесин жарашдырып ишлегенди. Театрлагъа, ансамбльеге, элде культура юйеге сакъ болганды. Бирде спектакль кёргозторге тебирегеле артистле, ала бла барып, халгъа къарап келиучо эди. Ариу адам эди, таулу эр киши этерикни билген, кылыкъ хунерине къарасанг а, керти интеллигент.

Бек жарсып турама

ЭНЕЙЛАНЫ МАХМУТ, Элбрус районну жер-жерли администрациясыны башчысыны келечиси:

– Аубекирни иги таны эдим. Энтта да ийнаналмайма аны дунядан кетгенине. Кёл жылланы нёгер болганбыз. Кесим кыйыныма да, аны ашыралмагъаныма бютюнда бек жарсыма. Адамлыгы, ариу кылыкъы бла да ол кёлпеге юлюг эди. Улуу сёлешип, дауур чыгъарып, аллай заты болмаганды. Не заманда да жумушакъ эди, алай а айтханын эдиргенди. Ишин иги билгенди, аны тынгылы этерге итингенди. Бизни заманны ахшы адамларындан бири эди ол.

Кимге да болушханды

ТЁППЕЛАНЫ ШАУХАЛ, Элбрус районну пенсионерле союзуну председатели:

– Керти адам эди Аубекир, кимни да къайгысына жюреги бла жарсы билген. Аллай къллукъчугъа жумушу бла кёл адам келеди, барын да бирча ыразы этген кыйынды, алай тюзюкню сыйген адам эди да, ачыкъ айтханды. Огунга кёре, болушурдан а къллмаганды.

Мен аны студент жылладан таны эдим, бирге окъуганбыз университетде. Ма бу хали тюзетирча эди деп айтталыкъ тойюлме. Не жаны бла да огурулу, кенг жюрекли, халал адам. Бизни тёлю кёргенни ол да сынаганды, андан да артыкъ окъуна – анадан, атадан да бирча ёксюз кълалып, алай а бет жарыкълыгын бир заманда тас этмегенди. Адамланы бек сыйгенди.

Бети тюрленип кёрмегенме

ТЕКУЛАНЫ РАШИД, СССР-ни изобретатели, тюрсюнлю металлургияны эм ахшы мастери:

– Ол комсомолда ишлегенде таныганма Аубекирни. Артада кёл жылланы ол – исполкомда, мен комбинатда урунуп, байламлыкъ жюрютюр турганбыз. Кёл кыйыны барды сахаргъа. Ол ишлеген заманда Тырнаууз асыры тизгинлиден, ёхтемлик туудура эди жюрюнгенде.

Юй бийчеси Афуаужанни да таныма. Ол бек ариу кызыладан бири эди Бахан ауузунда. Экиси да иги адамла, ариу юйюр кълрагандыла, жарашып жашагандыла. Урушуп, бетин тюрлендирип кёрмегенме Аубекирни бир заманда да. Бек жюрегине ётсе: «Кошмар!» – деучо эди ансы. Бек адежли, керти интеллигент адам эди.

Бу къайгылы заманда ол ахшы адамны ашырырча болмаганларына Тырнауузда кёлпеге жарсыйдыла. Ол дунясы жарыкъ болсун.

МУСУКАЛАНЫ САКИНАТ.

Эсе тутуу

Ишине толлу берилген, озгурлу, сабыр, чынтты интеллигент

Чофанланы Жюноусно жашы Аубекир, кёл тюрлю заманда, кёл къллукълада сынала келген озгурлу адам, кёл болмай дунясын алышханд. Таныгъанла бирден ачыу этгенлерин белгилей, аны эсгереди.

Тембора Мальбахов Тырнауузда.

жыл, кичилери Аубекирге тёрт-беш жыл бола эди. Ала алгъа бек кыйын жерге тошгенди – Къазахстанны шимал жанында Акъмола тийрелерине. Жаз башы болганлыкъгъа, анда алыкъа желле, суукъла бийлик эте эдиле да, ары тошгенле бек жунчугъандыла.

Шимал сууукъдан-кълбылла жылыгъа

Алайдан кетип, тынчыракъ жерде орналып ючюн Баблина кёл юрешгенди. Аллай онг тошюп, ала Къыргъызстанны Фрунзе областыны Кант районуна кёчгенди. Аубекир, аны кълрындашы, эгчлери да анда ёсгенди. Ахмадия Бадианахан бла Лейля – таматарагъла, ата эгчлери бла бирге чогондюр бахчаларда ишлегенди. Баблина сабийлени окъуларын бёлмез ючюн не да этгенди, алай ол кыйын заманда жашла, кызыла да уллуладан арта кълмай урунгандыла.

Окъуу

Арта Чофанлары 1958 жылда кълтхандыла. Экинчи жыл Аубекир Кълбарты-Малкърар кълрал университетни тарых-филология факультетини орус тил бла адабият бёлюмюне киргенди. Студент жыл-

даният байламлыкъла ёсгенди. Бир-бир элпеге кинотеатрла ишленгенди. Китапханаланы саны кёлбейгенди.

Сынамы

жарагъанды Ол къллукъда Чофан улу сегиз жыл ишлегенди – 1991 жылда кълрал идеология тюрленгинчи. Ол заман кимге да кыйын, иннет тазалыкъ излетген, улуу кълралыбыз оюлургъа, чачылыргъа болур деп, кълркуу туудургъан кезиу эди. Улуу сынаула-

окъуганды. Ол Минги тау тийресинде туризм жаны бла ишлейди. Амина Кълбарты-Малкърар кълрал университетни тыш кълраллы тилле бёлюмюне бошاپ, Нальчикни администрациясында урунуп турганды. Бусагъатлада КълМР-ни Парламентинде ишлейди. Ол Улбашланы келинлериди. Баш иеси Мурат бла юч сабий ёсдюреди. Алина, Ислам эм Асия ахуланы кълуанчлардыла.

Алим а Москвада налог полицияны академиясын

Жангы фатарладан ачычла берген кезиу.

молну шахар комитетини биринчи секретарына айырылганды.

Бахан ауузунда шахтёрла шахарында жашуа кълнаган заман эди. Ары кълралны къллайындан кёлгенди ишлерге. Кёл тюрлю миллетлени келечилерин бир жумдурукъ этип, жаш тёлнюю огурулу башчысы болганды Аубекир.

Ахшы тюрлениулеге танг себешик

1969 жылда аны Тырнаууз шахарны толтуруучу комитетини председателини къллугъуна салгандыла. Ол жууаплы жерде Аубекир сау онтёрт жыл ишлегенди. Ол заманны ичине шахарчыланы жашуа къллайлары иги жанына тюрленген-

ры болган, халкъларына керти къллукъ этген адамланы кетерип, орунлары башхала, юзе билгенле алгандыла.

Андан арысында бир кълуу заманны юйде турган Аубекирни Россейни Кълбарты-Малкърарда налог управленийсына таматаны орунбасары этип салгандыла. Ол, 2000 жылда солугъа кетгинчи, анда ишлеп турганды.

Арта журта таза жюрегинден къллукъ этгени ючюн Чофанланы Аубекир Урунуу Къызыл Байрагы орденге, бир кълуу майдалгъа, махтау кългытлагъа да тийинши болганды. Эки кере – онунчү эм онбиринчи кахкырыулада Кълбарты-Малкърарны

бошаган юристди. Ол Россей наркоконтрольну федерал службасыны Кълбарты-Малкърарда управленийсында ишлеп турганды. Ол жабылгъанлы уа, Милицияны школунда урунады.

Нальчикни экинчи номерли стоматологиясында ишлеген Афуаужан баш иесини юсюнден: «Ол, кеси ёксюзден болур, сабийеге бек иги болганды. Иги ата эди. Тутхан ишинде тюзлюкню сыйгенди, башхаладан да аны излегенди», – дейди. Ол жашуу нёгерини юсюнден дагыда кёл зат айтыргъа болур эди, алай таулу тиширчу кълдарында ийменип, сёзон жарты кълйгъанын анылайма. Аллах жюрегине сабырлыкъ салсын.

МИЛЛЕТ ПРОЕКТЕ

Кырулушчула кьадалып кюрешиде

«Спорт – жашауу тапкылыгы» деген федерал проект «Демография» миллет проектте киреди. Саулыктуу, насыпты адамла кыйсы кыралны да байлыгыны, монглугуну мурдордула. Айхай да, аны баш борчларындан бири - школларыны спорт эмда физкультура бла кюреширге итинулюклерине онг беридуу, мадар этиуду, дейдиле КьМР-ни Кырулуш эмда жашау журт-коммунал

мюлк министерствосунда. Бу проектти чеклерине бизни республикада жууук кезиуде юч жангы физкультура-саулыкландыруу комплекс эшиклерин ачарыкыдыла эмда эки универсал спортзал ишлеп башларыкыды. Объектлени кырулушлары Кьашхатауда, Шалушкада, Псыхурейде, Кьарагьачда, Бахсан шахар округда барадыла. Подряд организацияла аны бирлерини мурдорларын кырау турады-

ла, башаларында сюртюю боюу ишле бла кюрешиде. Ючюнчюлери уа, сёз ючюн, Кьашхатауда ФОК, хазыр болуп, битеу кереклиси бла да жалчытылгандыла. Министерствода айтханларыча, кьалай-алай болсада, объектлени бары да быыйлыны ахырына битерикдиле. Аны бла районлада жашаганланы спорт бла кюреширге толурак онглари боллуккыду.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТИНТИУЛЕ

Неге да кьарагандыла, сёлешгендиле, ангылатхандыла

Гитчелени кьоркьуусулукларынын саклау – абаданланы баш борчларыды, аны ючюн школлада устазлагьа бла юйре-

мероприятияларыны чеклеринде ведомствону келечилери Нальчикни 60-чы номерли сабий садында болгандыла.

зацияны ишлетип кьргендиле, эвакуация жолланы, жанганын ёчюлтюрча суу ызланы халларын сюзгендиле.

Дежурный караул от ёчюлтюрчю техника кьалай ишлегенине, от тюшгенде отоуну ичинде кьалган адамны кьалай кьутхарганына тюшондюргенди. Ахырында устазла бла инструктор бардырылганды. Сабийле уа кьонаклагьа концерт хазырлагандыла, от тюшюуге кьоркьуусулуккыну жалчытыудан билимлери бла кьуандыргандыла.

Тюбешиу юйренуу эвакуацияны бардыруу бла бошалганды, аны кезиуонде юйретуочюле сабийлени жана турган мекямдан кьалай чыгарыкыларын кьргюзтгендиле. Устазла, гитчеле да МЧС-ден грамотала бла сауьгалангандыла.

КУЛЧАЛАНЫ Зульфия.

тиучюлеге да уллу жууаплык салынады. Аланы бу жаны бла хазырлыклары уа МЧС-ни регионда бёлмю бардырган сынау-профилактика ишлерини кезиулеринде тинтидиле.

От тюшюуге кьажау служба-ны инспекторлары мекямда кьыйын болумгьа кьоркьуусулук жалчытыу излемле кьалай толтурулганларына кьарагандыла, от тюшгенини юсюонден билдирген сигнали-

Битим дуня

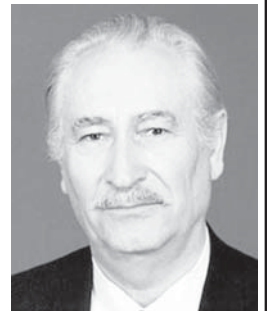
Малкьар тилде юлкюлени атлары

- Агьач жюзюм (*айыу жюзюм*) – виноград дикий
- Агьач ишхилди – черника кавказская
- Агьач наньык – малина
- Айыу жюзюм – виноград дикий
- Айыу чертлеуок – орех медвежий
- Артиш (*арша*) – можжевельник
- Арча – можжевельник древовидный
- Арша – можжевельник
- Аскаг – бересклет
- Ачуужилек – ежевика
- Бал жилек – ежевика сладкая
- Бёрю агьач – жимолость
- Бёрюбауур – бирючина
- Быжыр (*кьарач*) – рододендрон
- Гургун – крыжовник дикий
- Гургурга – ежевика жёлтая
- Дангыл жилек – клюква
- Дорбун гургун (*юркюн*) – крыжовник дикий
- Дугьум – смородина
- Дыгьылен – костяника
- Ёлторюучо залькыылды – азалия ядовитая
- Ёре ишхилди – арча
- Ёре кьыркьбууун – эфедра высокая
- Жабышмакь (*хомпугтай*) – боярышник
- Жайма ишхилди – бересклет
- Жансюер – мимоза
- Жулдуз чыгьана – якорцы ползучие
- Жумукьул – брусника красная
- Жылгьын – гребенщик
- Жюзюм – виноград
- Заба бюртюк – клюква крупная
- Залькыылды (*быжыр кьарач*) – рододендрон
- Зюдюр – ежевика
- Итбурун – шиповник чайный
- Ит дугьум (*телерик жюзюм, харам кёгет*) – волчья ягода (волчье лыко)
- Кёк ишхилди – голубика
- Кёкен – омела
- Киви – актиния китайская
- Кьансиер (*аскаг*) – бересклет
- Кьара (*кызыл, ак*) дугьум – смородина чёрная (красная, белая)
- Кьарагьай – бузина
- Кьара жюзюм – виноград чёрный

- Кьара ишхилди – черника обыкновенная
- Кьара наньык (*зюдюр, ачуужилек, тужур, гургурга (кьарач)*) – ежевика
- Кьара тукьузю – арония
- Кьара уллу ёзек – бузина чёрная
- Кьаракёкен – тёрн (терновник)
- Кьарлыгьын (*кьарач*) – крыжовник
- Кьасмакь – облепиха
- Кьумукь агьач – каперса
- Кьурткьулакь (*бёрюагьач, ырагьай*) – жимолость
- Кьушбурун – шиповник лесной
- Кьызыл ишхилди (*кьызыл наньык*) – брусника
- Кьышхабиш – мушмула
- Муркку (*муртху*) – калина
- Мырды наньык – морозика
- Мырзык – репейник
- Мюшгери – азалия
- Назыл – туя
- Наньык (*агьач наньык*) – малина
- Орман жилек – клюква дикая
- Пурч юлкю – перец чёрный
- Разакь – виноград (вид)
- Ранды дугьум – лавровишня
- Сабалыкь (*уллу ёзек, кьарагьай*) – бузина
- Сазанакь – багульник
- Суу ишхилди – можжевельник (вид)
- Татар дугьум – виноград алданский
- Тау наньык – малина Буша
- Тахта жилек – виктория
- Тегенек – тёрн, терновник
- Терек чырмауукь – плющ
- Тужур – ежевика
- Тууар жилек – клюква лесная
- Тюе кёкен – араг
- Тюртю – барбарис
- Чабыр оту (*сазанакь*) – багульник
- Чертлеуок – лещина
- Шамшит (*шешмер*) – шамшит
- Шинжи юлкю – опунция
- Ырагьай – жимолость
- Эбизе итбурун – шиповник острозубый
- Элкьыргьан – крушина ольховидная
- Яс оту – сирень дикая

Тасэтиу

Кертти фахмуллулугьу эмда тийишли намыслылыгьы бла уллу хурметлик, суймеклик тапхангы

сквада окьугьан кезиуонде ол «Они шли на восток» фильмде кесин сынаганды. «Азиат» кинофильмде (1991 ж.) бий Исмайлыны, «Дорога на край жизни» (1995 ж.) дегенде профессор Алиханов сыфатларын кьргюзтгенди.

Театрда ишлей турганлай, Харунну уланы Исмайыл Ленинградда Театрны, музыканы эм кинематографияны институтун тауусханды. Бир ненча жылдан аны Горький атлы орус драма театрга чакьыргандыла. Анда ишлеген кезиуонде ол кьыралда атлары айтылган актёрла бла унутулмазлык тюбешиуле кьурап турганды.

1989-1994 жыллада ол Кьулийланы Кьайсын атлы Малкьар драма театрга башчылык этгенди. Барзбий улу Нальчик шахарны администрациясыны маданият бёлмюнде тамата да болганды. Ол кезиуде аны башламчылыгы бла Республиканы гинжи театр кьуралганды.

1998 жылда Барзбий уланы Исмайыл солугьа чыкьганды. Алай ол кезиуде да ёз жерини игилигине деп чыгьармачылыкь ишин бардырганлай турганды. Бир ненча жылны «НОТР» телеканалда редактор болганды, 2012 жылда аны Нальчик шахар округну жержери самоуправление советини бешинчи чакьырылууну депутатына айыргандыла. Былайда да аслам хайырлы жумуш тындырганды.

Ахшы, огурулу инсанни, уллу фахмулу артистни юсюонден жарык эсгериле Кьабарты-Малкьар Республикада жашаганланы эслеринде ёмюрлеге сакьланарыкыдыла.

КьМР-ни Маданият министерствосу, КьМР-ни Театрда ишлегенлерини союзу.

Бизге жууаплайдыла

Кьургьакьсыгьанланы орунуна – башха терекле

Бу кюнледе басмада, ол санда бизни газетибизде да, Нальчикде Александровка районада жангы скверде ОНФ-ни тереклени бла юлкюлени асламысы кьургьакьсып турганлорыны, ол тийреде, андан сора да, башха кемчиликке кьргенлерини юсюонден материал чыкьганды. Анда болумну юсюонден шахарны мэриясы жууап бергенди.

Жер-жерли администрациядан билдиргенлерине кёре, озган айны ахырында ала, «Горзеленхоз» муниципал предпритияны келечилери бла бирге комиссия кьурап, скверде болум бла шагьырейленгендиле. Жеринде тохташдырылганыча, былытыргь ишлени кезиуонде анда жюзден артык терек эмда жарым минг чакьлы бир юлкю орнатылган эди. Алай жыл озгандан сора терекледен онтёртосу, юлкюледен а бешден бири сакьланалмай кьалгандыла. Энди аланы орунуна «Горзеленхоз» жангыларын орнатырыкыды. Бу ишни уа кюзде салкынлада этерге тийишлиди.

Сурат этюд

Футбол

Къараучулары сокъурандыргъандыла

Россейни футболдан кубогуну 1/128-чи кесегинде «Спартак-Нальчик» Ставропольну «Динамо» бла тубешгенди. Роспотребнадзору излемлерин толтурууну чеклеринде матча къараучулары жибермегендиле, ол, алгъа болуучусу, You Tube – да видеода да кёргозюлмегенди.

Спартакчылары санында Антипов, Макоев, Ольмезов, Шумахов, Кадыев, Гетериев, Клыша, Паштов (к), Хачиров, Ашуев, Гугуев ойнагъандыла. Карданов, Шаваев, Дохов, Богатырев, Апшацев, Баксанокков, Бачев запаснойла болгъандыла. Командабызга баш тренерликни Заур Кибисhev этеди.

Бу матчы маънасы уллу болгъанлыкъга, спартакчыла эндиге дери ахшы оюн кёргозюп келгенликке, аны къауумна умутландыргъан спортчула-

ны алгъанлыкъга, бу жол къараучулары кыуандыралмагъандыла. Ала, 4:1 эсеп бла кытдырып, кубокдан чыкыгъандыла. «Динамо» бек кючлю клубду деп айтырча да туюлдо, турнир таблицада ол бизни командабыздан бир-эки тизгинге ёргедеди.

Алай эсе да, биригип ойнагъанларыны хайырындан ставропольчула кубок ючюн эриширге эркинликни кыоруулагъандыла. Алада айырмалы бу футболчула болгъандыла: Андрей Устюжанин, Игорь Крутов, Залимхан Майсултанов бла Альберт Курачинов.

Быллай эсеп къараучулары жарсытханды, чамланганла да чыкыгъандыла. Болсада, командабызны социал сетъде страницасында оюмларын айта, ала спартакчыла «Олимпде» хорлатмазлыкъларына ышанганлары билдиргендиле.

Билдириу

Саулукъга, табийгъатха да хайыр келтире

23 августда, ыйых кюн, Нальчикни солуу паркы Къабарты-Малкъарны Жамуат палатасында Жаш тёлу советни себеллиги бла плогинг кыуарыкъды. Ол битеу дуняда да жайыла баргъан кымылдауду, соулукълу шашу бардырууну бла табийгъатха сакъ кезден кырауну бирикдиреди.

Анга келгенле командалы чабыугъа кыатышырыкъдыла, тегерекни кирпичикден тазаларыкъдыла. Андан тышында, артистлени эм диджейлени чакырып, тематикалы оюнла кыуралыкъдыла.

Чабыуда хорлагъанлагъа плогингни спонсорлары - Нальчикни аттракцион-

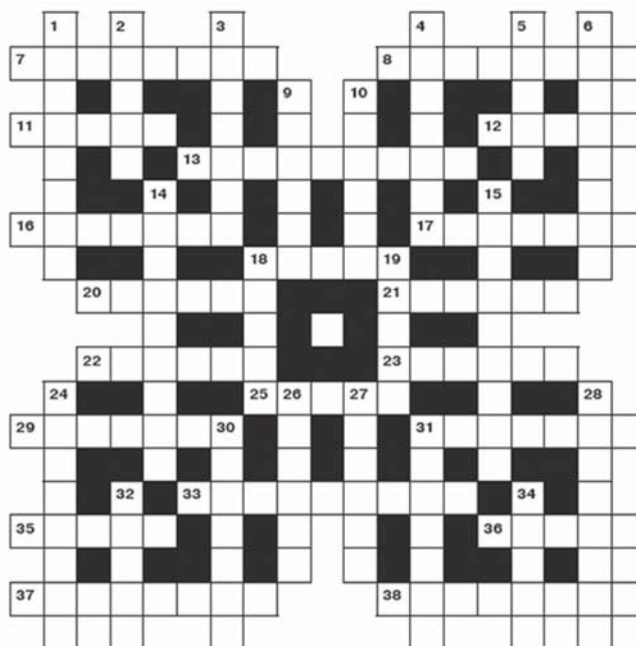
ларындан, «Ракета» АЗС-ден, «10/3» ашханадан, «Sweetkids» сабий саддан, стоматолог Кантемир Каровдан саугъала берилдикдиле.

Мероприятиягъа кыатышханлары эсеплеу эрттенликде **8:30 сагъатда** «Чай юйчюкню» кыатында башланырыкъды. Заявканы nalchik_park@mail.ru электрон почтагъа «Заявка на Плогинг» деген жазуу бла иерге керекди. Соурула бла проектни башламчысы Лина Шогеновагъа селеширге боллукъду, аны номери: **8-928-712-38-08**.

Эсгертиу: жауун жауса, плогинг башха кюннге кёчюрюллюкю.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Сёзбер

ЭНИНЕ: 7. Адамны ауанасына, Тейрини таш белгисине, суратына айтадыла былай. 8. Байламлы болуу. 11. Малланы туз тапхан жерлери. 12. Жомакъ кыуш. 13. Коррупцияны бир тюрлюсю. 16. Юйге кирген жер. 17. Иерлик этген жаурлукъ. 18. Киритни нёгери. 20. Таматалык этген. 21. Жауундан сора тик жерден келедиле. 22. Иш этиу. 23. Амму. 25. Холамда эски эл. 29. Саулукълу болурга сыйген анга сакъ болады. 31. Аллай кыалагы барды адамны. 33. Ишни, болумну ауур кёрюу. 35. Эртегили сауут. 36. Юйде аш зат тутхан тапка. 37. Кийикни тюрлюсю (лось). 38. Чегем жанында эски элни аты.

ЁРСИНЕ: 1. Таулу газетни эрттегили аты. 2. Киритни тюрлюсю. 3. Игилик. 4. Жырткыч жаныуарла. 5. Жегилген хайуанны жарасы. 6. Танзиляны назму китабы. 9. Билеклик этген. 10. Кыыйнылы. 14. Отдан чартлагъан кесекчикле. 15. Аллай адамдан кыуанма дейдиле халкыда. 18. Жаны барны ол кыарыусуз этеди. 19. Башында чачы болмагъан. 24. Дарман ханс. 26. Таулу эр киши ат. 27. Ашны гитче кесекчиклери. 28. Тюкенден ала бла чыгъады сагы этген. 30. Малны отлауга ийиу. 31. Жайда сабийлени сыйген ишлери. 32. Хайыр. 34. Бек жукъа как.

ГАЗЕТНИ 97-чи НОМЕРИНДЕ БАСМАЛАННАН СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

Энине: 1. Къандагъай. 6. Жалган. 7. Аталык. 9. Алышыныу. 11. Чунак. 12. Барон. 13. Окъаланы. 20. Балаууз. 21. Къаракъал. 22. Маймул. 23. Ахшылык. 24. Хатлама. 26. Кыатдырма. 30. Алтай. 31. Талыу. 32. Байрамла. 33. Шаптал. 34. Мырзай. 35. Сымарлау.

Ёрсине: 2. Азатлык. 3. Айтхылы. 4. Шаудан. 5. Сыйлау. 8. Кыурулушчула. 10. Кыонакбайлык. 14. Алфавит. 15. Нагъужур. 16. Абхаз. 17. Кыумыс. 18. Балан. 19. Алхам. 25. Нарзан. 27. Абазалы. 28. Малчыла. 29. Халжар.

Учредительле: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствоосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ ЖамалРЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа

(баш редактору орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редактору орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь),
ТРАМЛАНЫ Зухура,
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин кыоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532

Газетни басмагъа «КъМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басмаланганды. Ставрополь край, Эссенуки ш., Никольский орам, 5а

Номерге графике кёре 19.00 сагъатда кыюл салынады. 20.00 сагъатда кыюл салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН
ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Кеченчиланы Зульфия,
Кучукланы Сафият - жууаплы секретары орунбасарлары; Баллыланы Феруза (1,2,3,11-чи бетле), Тёппеланы Залина (4,9,10, 12-чи бетле) - корректорла.
Тиражы 1229 экз. Заказ № 1702
Багъасы 15 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин аты проспекти, 5
электрон почтасы:
elbor_50@mail.ru